

Overwin het kwade door het goede

1. Ontwikkeling 2008 – 2015

Geert Beke, voorzitter van ons bestuur en “interim”, vroeg mij op papier te zetten hoe ik de toekomst van de Pauluskerk zie. En dat doe ik graag. Als er één ding voor mij de afgelopen periode (nog weer) duidelijk is geworden, dan wel dit: wij zijn samen bezig zijn met een voor Rotterdam en Nederland uniek diaconaal project “helpen waar geen helper is”. Zowel voor de mensen voor wie wij het doen: mensen in Rotterdam en daarbuiten, die sociaal, maatschappelijk, economisch en spiritueel in de marge/isolement verkeren, als voor de mensen die het project dragen met hun inzet, moreel, spiritueel en financieel: de vrijwilligers, betaalde krachten, kerken en diaconieën, stichtingen en fondsen, winkels en bedrijven. Voor dat project zet ik mij maar al te graag in, ook de komende jaren.

Wie naar de toekomst kijkt, doet dat niet in het luchtledige: ontwikkelingen voor de toekomst ontlenuen hun “logica” en hun bestaansmogelijkheden aan het verleden. De Pauluskerk heeft sinds augustus 2008, toen ik als diaconaal predikant/directeur werd aangesteld, een enorme en stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Grofweg zijn daarin vier fasen te onderscheiden:

- 2008 – 2010: periode van “wederopbouw” als verslaafdenkerk, na het verzelfstandigen in 2007 van de Nico Adriaan Stichting en van de Stichting voor Kerkelijk Sociale Arbeid. Uitbreiding van het aantal activiteiten/start nieuwe activiteiten, groei van het aantal bezoekers, vrijwilligers en beroepskrachten. Nadruk op hulpverlening aan mensen in de marge. Naast veel waardering, nog altijd veel kritiek op aanwezigheid en positie Pauluskerk in buurt en stad. Ook gemeente Rotterdam stelt zich zeer kritisch op, wel zet de “dooi” in de verhouding met de gemeente in;
- 2010 – 2013; ontwikkeling van “verslaafdenkerk” naar “ontmoetingscentrum” Pauluskerk. Activiteiten breiden zich verder uit, verdere groei van aantallen bezoekers, vrijwilligers en betaalde krachten. Naast hulpverlening meer nadruk op ontmoeting tussen “kansarm” en “kansrijk”. De nieuwe kerk wordt gebouwd en geopend in juni 2013. Opstelling buurtbewoners en –bedrijven wordt geleidelijk aan positiever, kritiek van gemeente slaat geleidelijk aan om in waardering.
- 2013 – 2014: periode van opbouw/uitbouw ontmoetingscentrum Pauluskerk in de nieuwe kerk. De overgang naar de nieuwe kerk betekent veel meer dan alleen verplaatsing van activiteiten. Uitbreiding van hulpverlenings- en opvangactiviteiten, start en uitbouw Pauluskerk Nieuwe Grond, uitbreiding van het aantal activiteiten met karakter “helpen = in staat stellen”. Geleidelijk aan ook meer aandacht voor de (gegroeide en groeiende) interne organisatie. Kritiek van onwonenden verstomt, positieve opstelling lokale overheid blijft. Waardering landelijke overheid groeit, met name voor opstelling ten aanzien van vluchtelingen.
- 2015 – nu. Eerste ontwikkelingen waar te nemen van een vierde fase: de Pauluskerk als “verandercentrum”, met daarin het begrip “versterken levenskracht” centraal, op drie niveaus: individueel, lokaal en landelijk. De

Pauluskerk maakt op elk van die drie niveaus een beweging waarin naast het helaas maar al te noodzakelijke “curatief” meer nadruk komt op “preventief”.

2. Uitgangspunten

In het beleidsplan 2008 – 2011 zijn de visie en de missie van de Pauluskerk door Kees Vijlbrief destijds als volgt geformuleerd:

1. Visie

“Omdat wij een diaconaal missionair centrum willen zijn, streven wij naar barmhartigheid en gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping. Het gaat om individuele hulpverlening, bezinning, geloofsverkondiging en actie. Alles versterkt elkaar. Je geeft de mensen niet alleen vis, maar je leert hun tegelijkertijd zelf vissen.

Daarbij is het van belang, dat de mensen toegang hebben tot de visvijver”.

2. Missie

“De diaconale opdracht van de Pauluskerk is de in de Bijbel verankerde oproep tot zorg voor de gemarginaliseerde medemens. Het gaat daarbij om individuele hulpverlening, bezinning, geloofsverkondiging en actie. Alles versterkt”.

Deze visie en missie zijn treffend geformuleerd en staan wat mij betreft onverkort overeind. Het is nu zaak daaraan voor de komende jaren een nieuwe, in de organische ontwikkeling van de Pauluskerk logische en bij de situatie van de mensen, de stad en de veranderde samenleving nu passende uitwerking te geven.

In de praktijk hebben die visie en missie hun praktische uitwerking allereerst gekregen in een aantal pijlers voor het dagelijkse handelen door de Pauluskerk:

- **mensen** staan **centraal**, met name de mensen die geen andere helper hebben; niet regels, voorschriften en protocollen. De Pauluskerk heeft geen ander belang op het oog dan dat van hen;
- **gastvrijheid** staat dus centraal; **laagdrempeligheid** is het handelsmerk;
- de Pauluskerk helpt en blijft helpen “daar **waar geen helper is**”;
- de Pauluskerk handelt daarbij **als een “EHBO”**. Zij trapt niet in de val “alles” te willen doen of structureel taken van de overheid over te willen nemen. Essentieel bij alles wat de Pauluskerk doet, blijft, dat zij toewerkt naar een situatie en een samenleving, waarin zij overbodig is. Dat betekent in de praktijk: noodopvang en -hulp, snelle “triage” en zoveel mogelijk **bemiddeling richting anderen**: overheidsinstanties, andere zorginstellingen etc. Het betekent ook: zoveel mogelijk **helpen als in staat stellen**;
- de Pauluskerk is en blijft een - in de kern - **vrijwilligersorganisatie**; de vrijwilligers vormen het “hart” en de “ruggegraat” van de organisatie;
- om redenen van continuïteit, coördinatie en/of specifieke deskundigheden worden beroepskrachten ingezet, op de terreinen kosterij, dienst- en hulpverlening en organisatie;
- de Pauluskerk is een **kerk** en **dus vrij**. Haar enig richtsnoer is de bijbelse oproep tot zorg voor mensen, die geen andere helper hebben. Zij ontvangt geen overheidsbijdragen;

- de Pauluskerk is een **kerk** en dus **onderdeel en motor van een sociale beweging** richting het “Koninkrijk van God”. Dat bevindt zich niet in de hemel, maar op aarde. “Koninkrijk” is onze samenleving. Maar dan zó, dat zij is van alle mensen en voor alle mensen die daarvan deel uitmaken. Uitsluiting om wat voor reden dan ook behoort tot het verleden.

3. Waar het om draait: barmhartigheid èn gerechtigheid

Diaconaat draait om die twee oude woorden uit de christelijke traditie: barmhartigheid en gerechtigheid. Volgens sommigen moeten we daar vanaf. Die zijn uit de tijd. Volgens mij zijn zij actueler dan ooit. Maar dan alleen als ze werkelijk sámen worden genomen. Voor veel mensen, binnen en buiten de kerk, is diaconie vooral barmhartigheid. Barmhartigheid is goed en helaas maar al te nodig. Het probleem ontstaat, als het bij dat soort hulpverlening/diaconaat blijft en dus bij barmhartigheid alleen. Dat mensen aan de onderkant van onze samenleving het op eigen kracht niet redden, is doorgaans niet het gevolg van het lot of “natuurwetten”. Dat is “man-made”. Het gevolg van beslissingen aan de bovenkant, die weigert de samenleving zó in te richten, dat werkelijk iedereen daaraan kan deelnemen. Het gevolg dus van een bewuste poging onze samenleving zó te modelleren, dat zij vooral werkt in het belang van grote globaal werkende bedrijven en banken, van de zogenaamd “rijken” en maatschappelijk invloedrijken. En niet van de mensen in de samenleving. De Accra-verklaring, aangenomen tijdens de Assemblee van de WARC (World Association of Reformed Churches) in 2004 zegt daarover: “Daarom verwerpen wij iedere ideologie of economisch regime dat winst boven mensen laat gaan, geen zorg draagt voor de hele schepping en dat de gaven van God die bedoeld zijn voor iedereen, privatiseert”. Het is de taak van de kerk om veel meer dan nu vaak het geval is ook dat tweede element, dat van de gerechtigheid, aan de orde te stellen, in de samenleving en in de kerk. De kerk is geen politieke partij, maar zij doet wel aan politiek. Het is haar taak op te komen voor de belangen van de mensen in onze samenleving. Met name die mensen die niet of nauwelijks een stem hebben, niet aan de knoppen van de besluitvorming zitten en die door sommige wet- en regelgeving - vreemdelingenbeleid, sociale zekerheid - structureel het kind van de rekening zijn. De Pauluskerk heeft gedurende heel haar bestaan in die dubbele traditie van diaconaat gestaan. Een traditie die als geen ander wortelt in de bijbelse kern, die een sociale is, namelijk: “wat jouzelf tegenstaat, doe dat je naaste niet aan”. En in de lijn van grote sociale en kerkelijke vernieuwers als Franciscus van Assisi. Dat soort welbegrepen christendom (dat is iets anders dan wat wij vaak in de praktijk zien) normeert nimmer vanuit de status quo en de heersende machten, altijd vanuit de toekomst. Vanuit hoe het leven hier, bijbels gesproken, is bedoeld, beloofd en dus kan zijn. Welbegrepen christendom gelooft dus nooit in de sussende en vaak op eigenbelang gebaseerde ideologie van de politieke en economische bovenklasse: “There is no alternative”.

4. Wat staat ons te doen ?

Als ik “naar**innen**” kijk, concludeer ik, dat de Pauluskerk zelf als diaconaal centrum met alles wat er in de afgelopen zes jaar is opgebouwd en gegroeid, min of meer aan het eind van haar ontwikkeling is gekomen. Dat geldt voor het aantal, de soort en de omvang van de activiteiten, dat geldt voor de grootte van de organisatie en de omvang van de benodigde financiën. Verder groeien zou uiteindelijk allerlei nadelige effecten hebben op de kwaliteit en de effectiviteit van ons werk als hulpverlenende instantie, zegt mijn gevoel.

Na zes woelige jaren treedt nu een fase in, waarin meer dan voorheen sprake zal zijn van behoud van het goede en opgebouwde. Meer van consolidatie dan van ontwikkeling en opbouw. Bij zo'n fase hoort de behoefte aan meer structuur en meer formalisatie. Het lijkt mij wijs aan die "natuurlijke" behoefte gevolg te geven.

Dat betekent voor mij niet, dat we met elkaar op onze lauweren gaan rusten. Ook aan het bestaande valt nog het nodige te verbeteren en toe te voegen. Bovendien kunnen er goede redenen van buiten zijn om onze bestaande activiteiten aan te passen of nieuwe te starten op het moment, dat ontwikkelingen in de stad of de samenleving daarom vragen. De Pauluskerk heeft altijd "natuurlijk" meebewogen met de stad. Als die veranderde, veranderde de Pauluskerk mee, zeker als het ging om "nieuwe" groepen van mensen in de marge. Juist in een meer consoliderende fase is het zaak, dat uiteindelijk niet structuur, planning, formalisatie en (huidig) beschikbaar geld het laatste woord hebben, maar dat er – ook geestelijk – de ruimte blijft om waar nodig nieuwe zaken op te pakken en mogelijk te maken.

Leidend bij deze meer consoliderende fase vind ik de concentratie/groepering van alle activiteiten en organisatie rond drie grotere thema's/pijlers van het Pauluskerkgebouw: geloofsgemeenschap, helpen waar geen helper is en levenskracht verstrekken.

Ik beschouw het bevorderen van de "**levenskracht**" van mensen die geen andere helper hebben als het kernwoord van alle drie de thema's/pijlers:

- "geloofsgemeenschap = bezinning op/inspiratie tot/tot openheid komen voor levenskracht;
- "helpen waar geen helper is" = levenskracht versterken, curatief;
- "levenskracht versterken" = levenskracht versterken, preventief.

Essentieel daarbij is, dat mensen worden uitgenodigd, opgeroepen tot "levenskracht". Levenskracht als "motor" van je bestaan, omdat je wordt geholpen antwoord te vinden/antwoord vind op de vier grote vragen in het bestaan van elk mens: waar kom ik vandaan, wie ben ik, wat staat mij te doen hier en waar ga ik heen straks? Overigens, het minder of meer beschikbaar hebben van levenskracht mag op geen enkele manier tot een barrière of voorwaarde worden voor het deelhebben aan hulpverlening en opvang of Pauluskerk-activiteiten.

Als ik "naar**buiten**" kijk, kom ik tot een ander beeld. Het lijkt mij zaak, dat de Pauluskerk daar, naast alle blijvend noodzakelijke activiteiten in de curatieve sfeer (dag- en nachtopvang, zorg en maatschappelijke, medische en diaconale hulpverlening) veel meer accent gaat leggen op het preventieve en dus op de gerechtigheidskant van de samenleving. In feite hebben we daarmee met het Bed-Bad-Brood-project van (Pauluskerk Vluchtelingenwerk) in 2012/2013 (ondersteund door het Oranjefonds en vele anderen) al de nodige ervaring opgedaan. Het Bed-Bad-Brood-project was een welbewuste, goed opgezette campagne met als doel een verandering in de perceptie van Rotterdammers omtrent de 15.000 – 20.000 ongedocumenteerden in de stad en vaak hopeloze omstandigheden waaronder zij in de rechtsstaat Nederland moeten leven. Die campagne heeft succesvol gewerkt. Zo bleek onder meer bij het recente debat in de Rotterdamse gemeenteraad over Bed-Bad-Brood. Vrijwel raadsbreed (uitzondering Leefbaar en VVD) nam de raad een motie aan om in Rotterdam alle mensen van Bed-Bad-Brood te voorzien, ongeacht hun status. Onderliggende argumentatie: niet, zoals voorheen, openbare orde en veiligheid, maar humaniteit: elk mens heeft van samenlevingswege recht op tenminste een minimum onder zijn of haar bestaan.

Kern van dat nieuwe deel van het werk zou moeten zijn "**heelheid**", en dan op drie niveaus: heel de mens, heel de stad, heel de schepping. Heel in de zin van compleet, gaaf.

Mensen persoonlijk gaaf, zodat zij toekomen aan datgene waarvoor zij zijn bedoeld volgens de bijbel: **“eeuwig” leven**. Eeuwig leven heeft niet te maken met eeuwigdurend, met kwantiteit, na dit leven. Eeuwig leven heeft te maken met kwaliteit, met levenskwaliteit, hier en nu. Heel in de zin van mensen samen gaaf. De samenleving, Rotterdam, als stad van vrede, waarin alles op alles wordt gezet om te voorkomen, dat mensen – wie dan ook – afvallen, uitvallen of worden buitengesloten. Heel in de zin van de aarde gaaf: afval en roofbouw bestaan niet, omgang met de aarde als basis voor alle leven, gebaseerd op duurzaamheid en circulaire principes.

5. Wat betekent dat ?

Nader uitgewerkt zie ik dat als volgt voor me:

- “binnen”:
 - **voortzetten en waar nodig versterken** van het **“curatieve”** deel van het werk van de Pauluskerk, via hulpverlening, opvang, diaconale en pastorale zorg. Dit “curatieve deel is essentieel. Vooreerst voor de mensen om wie het gaat: de mensen zonder andere helper. Tevens als basis voor de geloofwaardigheid van de Pauluskerk. Wie daadwerkelijk hulp verleent en met de poten in de modder staat, heeft ook recht van spreken en kritiek naarbuiten toe.
 - **verder uitbouwen en versterken** van het **“preventieve”** deel van de Pauluskerk, door onder meer:
 - het **nieuw ontwikkelen en versterken** van de geloofsgemeenschap Pauluskerk;
 - het verder uitbouwen van “klusbedrijf”, winkel/naai-atelier en fietsenwerkplaats tot een **“social enterprise” Pauluskerk**. Daarin centraal: zinvolle dagbesteding en bouwen aan waardigheid van, met en door onze bezoekers. Deze “sociale onderneming” kan tevens werk verrichten in de buurt en daarmee onderlinge band tussen buurt en Pauluskerk versterken. De onderneming draagt ook bij aan het duurzaam gezondhouden van de financiën (geen primair doel, wel relevant);
 - het verder ontwikkelen en **integreren** van de activiteiten van **Pauluskerk Nieuwe Grond** in het geheel van activiteiten van de Pauluskerk.
- “buiten”:
 - **basis**: het ontwikkelen van een programma, dat heet: **“De staat van de stad”**, diverse activiteiten, gericht op analyse, bewustwording en agenda-setting van de maatschappelijke, economische politieke en religieuze situatie in de stad, **van “onderop”**, dus vanuit de positie van de mensen in de marge. Het symposium “Onderste boven” van 26 juni j.l. is daarvan een voorbeeld;
 - **heel de mens**; zie al hetgeen ik hierboven genoemd heb onder “binnen, curatief”. Tevens activiteiten als de **“Rotterdamse dagen”** (zoals een “Rotterdamse daklozendag”, “Rotterdamse Vluchtelingendag”, “Rotterdamse seksuele minderhedendag”), gericht op het versterken

van de onderlinge band tussen mensen, het krijgen van zicht op hun situatie en het agenderen van hun thematiek/problematiek breder in de stad en het land;

- **heel de stad.** Belangrijk daarbij is, dat de Pauluskerk daarbij niet op voorhand de leidende rol hoeft te hebben. Zij speelt daarbij met alles wat zij lokaal en landelijk aan gewicht in de schaal legt vooral een dienende en katalyserende rol voor andere projecten en initiatieven in het belang van de stad als geheel. Deze projecten zijn een vervolg op het symposium “Onderste boven”.
 - **Rotterdam solidair,** armoedevrij en zonder uitsluiting. Een veranderings-campagne, gedragen door sociale organisaties en kerken in de stad, die inzet op de Rotterdamse bevolking: armoede hoort niet in een rijk land als Nederland, wij willen een stad zonder armoede en uitsluiting, omdat iedere Rotterdammer telt;
 - **Rotterdam duurzaam en circulair.** Een bundeling van bestaande en nieuwe initiatieven voor alternatieve vormen van economie (zonder afval, zonder uitval). Doel (vooalsnog): het elkaar onderling versterken, het uitwisselen van informatieve en het geven van gezicht en gewicht aan deze alternatieven onder Rotterdamse bevolking. Motto: weg met het TINA-denken, er zijn wel degelijk reële alternatieven voor het huidige economische systeem.
 - **De Pauluskerk als (rol)model.** Binnen de PKN woedt de discussie over missionair of diaconaal kerkzijn, in het kader van hoe verder in de toekomst. Ik geloof niet erg in missie. Dat is niet meer de positie: de kerk weet wat goed voor je is. Bovendien heeft zij veel van haar geloofwaardigheid verloren. Ik geloof veel meer in de kracht van het diaconale, praktische christendom á la de Pauluskerk. Met name in de grote steden is behoefte aan dit soort projecten. Project vanuit Pauluskerk (en Centrale Diaconie), zodat naar het voorbeeld van de Anglicaanse kerk in Engeland de PKN kiest veel meer voor diaconaal kerk zijn door met landelijk geld op de moeizaamste plekken van het land “pauluskerken” te realiseren.
- **heel de schepping:**
 - **“Wat jouzelf tegenstaat, doe dat een ander niet aan”.** Project en campagne voor een ander Nederlands vreemdelingenbeleid en een andere uitvoeringspraktijk daarvan. Bewustwording, draagvlak creëren en concrete voorstellen voor een nieuw vreemdelingenbeleid, dat is gebaseerd op deze bijbelse basisnotie en dus op humaniteit. Een en ander in samenwerking met landelijke kerk en kerken drie andere grote steden;
 - **Pauluskerk groene kerk.** Pauluskerk sluit aan bij de landelijke groenekerkenactie (zie: www.groenekerken.nl). Geloofwaardigheid speelt hierin een belangrijke rol: wie zegt: heel de schepping, moet dat dan ook zelf doen.

6. Overwin het kwade door het goede

Het bovenstaande is niet een programma, met bijhorende doelen, uitvoeringsdata etc. Het gaat mij veel meer om het schetsen van een ontwikkelingsrichting. Een ontwikkelingsrichting, die, volgens mij, niet haaks staat op het verleden, maar daar "logisch", organisch op voort bouwt en tegelijk recht doet aan de nieuwe fase waarin de Pauluskerk geleidelijk aan terecht aan het komen is, een fase met groter accent op de Pauluskerk als "verandercentrum", en dan op de drie niveaus. Bovendien, niet alles kan en hoeft tegelijk en direct.

"Omdat de omvattende zin van het leven niet zichtbaar of vaststelbaar is (behalve misschien voor ogen, die geen tranen kennen) ontstaat de religieuze behoefte steeds weer via het gebrek, het ontbreken van zekerheid; twijfel en niet vervuld verlangen begeleiden de religieuze ervaring. De pijn kan alleen vermeden worden ten koste van de religiositeit zelf: als wij ons onze religieuze behoefte uit het hoofd laten praten met het vreemde, vijandelijke, noodlottige in de wereld, onze eigen grenzen als iets natuurlijks aanvaarden en onze mogelijkheid tot transcendentie vernietigen. (.....). Het betekent: het verlangen naar heelheid is niet het verlangen van het zwakke, verachte en zichzelf verachtende individu, maar juist het groeiende verlangen naar een vol leven".

Onze bezoekers, door de samenleving vaak uitgekotst en gezien als loser en onrendabel, hebben vaak als geen ander weet juist van deze pijn en het grote belang daarvan, zeker als zij er - soms - in slagen die om te zetten tot iets, dat hun leven bouwt. Zij bedanken mij vaak voor wat ik hen heb laten zien of overgebracht, bijvoorbeeld na het Kerkcafé. Vaak leg ik dat weer terug, omdat zij mij veel meer van dit grote geheim van het leven laten zien dan ik hen. Zij hebben werkelijk weet van gebrek en het ontbreken van zekerheid. Ik zeg dat zonder hen te idealiseren. Zij hebben weet van wat het is te leven en te kijken van "onderop". Aan een Pauluskerk, die hen helpt en hun levenskracht versterkt, en van daaruit ook de samenleving (die bol staat van het vergeefse zoeken naar zekerheid, en dan vooral van de materiële soort) leert het belang te zien van kijken en handelen van "onderop" en vanuit gebrek en het ontbreken van zekerheid en dus de levenskracht van de stad versterkt, zou ik ook de komende jaren graag mijn bijdrage leveren.

Dick Couvée
Juni 2015